

אשכולות

הצילון השבועי של תלמידי ישיבת כרם ביבנה

פרשת נשא

גליון 462 | י"ב בסיון תשע"ח
(שנה שתיים-עשרה)

כניסת שבת 19:15
צאת שבת 20:20
סוקז"ש מג"א 08:25

להזיר - לה'

העורך

בכמה מקומות דנים חז"ל, ע"פ פסוקי התורה, האם הנזיר הוא 'קדוש' או 'חוטא'. במסכת תענית (יא ע"א): "רבי אלעזר הקפר ברבי אומר: מה תלמוד לומר 'וכפר עליו מאשר חטא על הנפש'... שציער עצמו מן היין... רבי אלעזר אומר: נקרא קדוש, שנאמר 'קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו'". מאידך, במסכת נזיר (נזיר ג א"א) מבואר, שלכל הדעות אם שמר עצמו בטהרה ולא נטמא - נקרא קדוש. והתוס' (שם ב ע"ב, ד"ה ואמאי) הקשו, הרי במסכת תענית ר"א הקפר אינו מחלק, ומשמע שלדעתו כל אדם שציער עצמו מן היין נקרא חוטא, אפי' בטהרתו. ותירצו התוס': "וי"ל דטהור נמי קצת קרי ליה חוטא, ומכל מקום המצוה רבה על החטא". אבל נזיר טמא הוא חוטא, לפי שסותר את נזרו וצריך לחזור על נזירותו, וכבד בעיניו המעשה ותוהה על הראשונות". ובסגנון דומה כתבו התוס' בב"ק (צא ע"ב, ד"ה אלא). והנה, בתחילת מסכת סוטה נאמר: "רבי אומר: למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה? לומר לך, שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין". אפשר לומר, שרבי חולק על ר"א הקפר הסובר שהמצער עצמו מן היין נקרא חוטא, אמנם עדיין צ"ב היאך יפרנס רבי את הפסוק "מאשר חטא על הנפש" (ועי' בספר באר שבע שם, שיישב בכמה אופנים).

וכדי לבאר את יסוד העניין יש לעמוד בקצרה על ההגדרה הנכונה למושג 'קדושה'. ידוע כי קדושה היא פרישות והבדלה, ברם יש להוסיף לכך תנאי הכרחי. הגמ' בתחילת מסכת קידושין (ב ע"ב) מפרשת את לשון חכמים "האיש מקדש" - "דאסר לה אכולי עלמא כהקדש". התוס' על אתר מבארים לפ"ז את המילים "הרי את מקודשת לי" בשני אופנים. הראשון: "מקודשת לי כלומר 'להיות לי', מקודשת לעולם בשבילי". התוס' רואים ביאור זה כדרשני - כנראה מחמת דוחק המילים - ועל כן הם מוסיפים: "ופשטא דמילתא, 'מקודשת לי' - מיוחדת לי ומזומנת לי". אך התוס' מסיימים בהסתייגות, על פיה נכרכים שני הפירושים: "ומיהו, אם היה אומר 'טלית זו מקודש לי' - אין נראה שיועיל, דגבי אשה במה דמתיחדת להיות לו (פירוש ב') היא נאסרת לכל (פירוש א'), אבל בכך וטלית לא שייך למימר הכי". אם כן, זוהי מהות המושג 'קדושה': התייחדות - שתחולתה ע"י הגבלות ואיסורים, פרישות - לצורך תכלית נעלית.

בדרך זו ניתן להבין את התייחסות התורה לקדושתם של הכהנים, כפי שנאמר בפסוקים רבים בפרשת אמור: "קדושים יהיו לא-להיהם" (ויקרא כא, ו), "וקדשתו פי את לחם אף-להיהך הוא מקריב" (שם, ח), "ולא יחלל זרעו זרעו פי אני ה' מקדשו" (שם, טו), ועוד. הצד השווה בפסוקים אלו, שקדושתו של הכהן אינה עומדת בפני עצמה, אלא נובעת מכך שהוא עובד את ה'. לכן בסמוך לקדושה מוזכר מקור וסיבת הקדושה: "קדושים יהיו - לא-להיהם". אכן, 'קדושה' היא פרישות והבדלה, אך מחדדת התורה, שקדושתו-פרישותו [ומכאן מעלתו] של הכהן היא אך ורק כאשר מתקדש בכך שם שמים, ואילו פרישות שאין לה תכלית עליונה - אין לה משמעות בתורת ישראל.

לאורך כמה פרקים מלמד הנביא יחזקאל את דיני הכהנים, וכך נאמר שם: "ובצאתם אל החצר החיצונה אל החצר החיצונה אל העם יפשוטו את בגדיהם אשר הנה משרתם בם והניחו אותם בלשכת הקדש ולבשו בגדים אחרים ולא יקדשו את העם בבגדיהם" (מד, ט). לא מובן מדוע צריך לצוות "ולבשו בגדים אחרים" אחר שכבר נאמר "יפשוטו את בגדיהם" - הלא פשיטא שלא יצאו אל העם בלא בגדים. ועוד יש להבין, הרי איסור לבישת בגדי כהונה בחוץ קיים גם בלי הנימוק "ולא יקדשו את העם בבגדיהם". לאור מה שנתבאר, מיישב הנצי"ב מוולוז'ין (הרחב דבר ויקרא שם, ו) באופן נפלא: החידוש הוא, שכאשר הכהנים מסיימים את עבודתם ופושטים את בגדי הכהונה, עליהם ללבוש "בגדים אחרים" - בגדים רגילים הנהוגים בקרב העם, ולא בגדים מכובדים וחשובים [בלשון הנצי"ב: "בגדי חול בצורת בגדי כהונה"]. ותכף מובא טעם הדבר: "ולא יקדשו את העם בבגדיהם" - לא יפרישו עצמם מן העם ע"י לבישת בגדים מיוחדים, משום שאין תועלת בפרישות שאינה לשם עבודת ה', ואדרבה, "אין בזה אלא גאוה והתרברבות". לכן גם מצוות "וקדשתו" הנוהגת אף בזה"ז, מוצאת את ביטוייה ב'דברים שבקדושה' - עלייה לתורה, ברכת המזון וכדו'. "תנא דבי רבי ישמעאל: וקדשתו - לכל דבר שבקדושה" (מו"ק כח ע"ב, ועוד).

מעתה, גם בפרשת הנזיר - קדושתו תלויה במטרת נזירותו: "כי יפלא לנדה נדר נזיר להזיר לה", "עד מלאת הימים אשר יזיר לה' קדש יהיה", "כי נדר אלהיו על ראשו", "כל ימי נדרו קדש הוא לה", ועוד - הנזירות תמיד בסמיכות לשם ה'. הפסוק היחיד שלא מוזכר בו שם ה': "וּטְמֵא רֹאשׁ נְזִיר". כאשר אדם מגביל את עצמו לשם שמים - ודאי נקרא 'קדוש', כי האיסורים שהטיל על עצמו נועדו לשם קרבת אלקים [ועי' נזיר ד ע"ב באותו נזיר שבא לפני שמעון הצדיק, ושם אע"פ שנטמא אכל מקרבנו, מפני שהיה ברור לפי סיפורו שכוונתו לש"ש]. על כך אמר רבי, שהרואה סוטה בקלקולה ומבקש להתחזק כדי שלא יבוא לידי עבירה - ראוי לו שיזיר עצמו מן היין. אולם כשלא נוהר ונטמא, תוהה על הראשונות ונמצא שאין נזירותו לשם ה'.

לדרך זו, ניתן ליישב באופן אחר את קושיית התוס' בנזיר ובב"ק. כאשר ציער עצמו מן היין ללא שום סיבה - אכן סובר ר"א הקפר שהנזיר הוא חוטא אפי' כשלא נטמא. אבל כשהגבלה זו באה מחמת רגש של קדושה ורצון להתעלות ולהתקרב לה', ושמר על עצמו בטהרה - נקרא קדוש לכל הדעות (ושו"ר במרומי שדה נזיר ג ע"א שכתב כע"ז ע"ד התוס' שם, והיו תואמים לפירושו עה"ת הנ"ל; ועי' בהעמק דבר בפרשתנו עה"פ "מאשר חטא על הנפש", והם הם הדברים).

אחר הדברים האלה, מה יפו ומה נעמו מילותיו של הרמב"ם בסיום הלכות נזירות (פי"ה ד):

האומר: "הריני נזיר אם אעשה כך וכך", או "אם לא אעשה" וכיוצא בזה - הרי זה רשע, ונזירות כזו מנזירות רשעים הוא. אבל הנודר לה' דרך קדושה הרי זה נאה ומשובח, ועל זה נאמר "נזיר א-להיו על ראשו... קדש הוא לה", ושקלו הכתוב כנביא: "ואקים מבניכם לנביאים ומבחוריהם לנזירים" (עמוס ב, יא).

לכל טוב

לרב בנימין בארי
לרגל הולדת הנינה
ולרגל נישואי הנכד

לאביאל כהן
לרגל נישואי

קוד באתר: 8106

העלון יוצא לאור ע"י
ישיבת כרם ביבנה
www.KBY.org.il

לתגובות ולהארות:
eshckolot@gmail.com

מערכת אשכולות

איתיאל סופר

יעקב אביעד דואני, יאיר משה אטינגר

שאלה

נעבור למקרה השני, גם כאן ברור שהנהג שעצר הוא פושע. ועל דין זה כתב השו"ע (ח"מ שט"ב) על פי הגמ' בב"ק (לא ע"א): "היה בעל קורה ראשון ובעל החבית אחרון ונשברה חבית בקורה פטור. ואם עמד בעל הקורה לנוח מכובד משאו חייב. ואם הזהיר לבעל החבית ואמר לו עמוד פטור. ואם עמד לתקן משאו אע"פ שלא הזהירו פטור, שטרוד היה ולא היה יכול להזהירו".

השו"ע כתב, שכאשר בעל הקורה עמד לנוח, הוא חייב על נזקי החבית, ורואים שאין דינו כבור ברה"ר שפטור מנזקי כלים, אלא כאדם המזיק שחייב על נזקי ממון חבירו. לפי זה הוא הדין בבעל הרכב שעצר שדינו כאדם המזיק. ויש להבין מה ההבדל בין מקרה שהיה מניח הקורה על הכביש שהיה פטור על נזקי החבית, לבין שהחזיק הקורה בידו דבכה"ג נחשב כאדם המזיק וחייב על נזקי החבית, דלכאורה הרי גם העומד הוא סטטי ולא עושה כלום.

בין אדם המזיק לבין הלכות שבת ואיסור רציחה

ראשית, יש לעשות הבחנה ברורה בין אדם המזיק - שעושה מעשה נזק, לבין איסורי שבת ורציחה.

נאמר במסכת סנהדרין (עד ע"ב), שאם אומרים לאדם "הרוג את חברך או שתיהרג" - ייהרג ואל יעבור, משום דדמא דידה לא סומק טפי מדמא דחבריה. מה הדין אם אומרים לאדם שרוצים לזרוק אותו על חברו ואם לא ייהרג אותו? כתבו התוס' שאינו צריך להתנגד. ויש להבין למה, הרי גם כאן הוא רוצח?

והסביר ר' חיים מברסק, שהגדרת רציחה שאמרה התורה, היא דווקא **בפעולה** של רצח, אבל אם פועל כח של מישהו אחר עליו - הוא נחשב כ"גרזון" ביד הרוצח, ולא עובר על "לא תרצח". כך גם לגבי מלאכות שבת: הגמרא במסכת שבת (קו ע"ב) אומרת, שאם יש צבי בפתח, ובא אדם והתיישב על הפתח ומנע מהצבי לצאת - חייב משום צידה, אבל אם התיישב אדם נוסף מבפנים הוא אינו עובר על איסור צידה, משום שגם בלעדיו הצבי היה ניצוד. ומבואר שם בגמ', שאפילו לאחר שהראשון הלך אינו עובר על איסור צידה. ומדוע, הרי סוף סוף אחר שהראשון הלך הצבי ניצוד בגללו? הסביר האבני נזר, בדומה לרוצח, שהתורה אסרה את מעשה הצידה בשבת, אבל אם לא עשה 'מעשה צידה' אינו עובר באיסור.

מאידך, בעל קורה שנעמד ונכנס בו בעל החבית מאחורה הדין הוא שחייב, ולמה הרי בעל החבית משתמש בכח שלו לשבור החבית בקורה, ובמה שונה מזיק מאיסור שבת ורציחה, שכאשר גופו של אדם סטטי ולא עשה שום פעולה שהדין שפטור ואילו באדם המזיק חייב? התשובה פשוטה מאוד: באדם המזיק ישנם שני סוגי התחייבויות: **א.** על עשיית הנזק. **ב.** על עצם העובדה שלא שמר על גופו שלא יזיק. כמו שהמשנה בתחילת מסכת ב"ק אומרת, שיש ארבעה אבות נזיקין: השור, הבור המבעה וההבער, ו"מבעה" לפי אחת הדעות זה אדם. ונאמר שם במשנה שהצד השווה של האבות הוא "שדרכן להזיק ושמירתן עליך", ומה הכוונה "שמירתן עליך" באדם? אדם מחויב לשמור על גופו שלא יזיק, והוא נקרא אדם המזיק גם אם לא פועל שום פעולה, אלא כח פועל עליו.

דוגמא לדבר: נכתב בשו"ע (ח"מ שעה, ב) "נפל מן הגג והזיק חייב לשלם נזק שלם בין שנפל ברוח מצויה בין שנפל ברוח שאינה מצויה". ומדוע בכה"ג חייב? מוכח, שהחוב באדם המזיק הוא גם כשאינו מפעיל כח, אלא על עצם העובדה שלא שמר על גופו בתחילה, וכתוצאה מכך פעל

מקרה א': אדם החנה את רכבו במקום האסור בחנייה בצורה שקשה להבחין בו, וכפופי אדם אחר לא הבחין במכוניתו והתנגס בה. ב"ה לא היה נזק בנפש, אבל היו נזקים לשתי המכוניות, והתברר כי קיים ביטוח חובה בלבד לרכבים, וכל אחד מהם תובע מחברו את הנזק שנגרם למכוניתו. השאלה מי חייב - הרכב החונה או הרכב הפוגע, וכמה יהיה התשלום?

מקרה ב': שתי מכונית נוסעות אחת אחרי השנייה במהירות המותרת, ובעל המכונית שמאחור שומר מרחק נסיעה כדת וכדין. לפתע המכונית הקדמית עוצרת עזירה פתאומית ללא הצדקה, בצורה שעל פי חוקי הפיזיקה המכונית מאחורה אינה יכולה להספיק לעצור, ומתנגשת במכונית הקדמית, ובכך נגרם נזק לשתי המכוניות. גם כאן יש ביטוח חובה בלבד לרכבים, והשאלה תהיה גם כן מי יהיה חייב - בעל הרכב הפוגע או העוצר, ומה יהיה התשלום?

תשובה

נפתח במקרה הראשון. לכאורה, יש לנו כאן דין בור הכתוב בתורה (שמות כא, לג-לד) "וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש בר ולא יכסנו ונפל שמה שור או חמור. בעל הבור ישלם כסף ישיב לבעליו והמת יהיה לו". בור הוא תקלה ברשות הרבים, שהעושה אותה חייב בנזקי התקלה. וגם במקרה שלנו, באדם שמחנה את רכבו במקום האסור לחנות בו לפי התקנות, בצורה שלא ניתן להאשים את הפוגע, שהרי לא היה ניתן להבחין ברכב החונה, יהיה בזה דין של בור.

ויש כאן שני דינים:

א. הרכב הפוגע **פטור** מנזקי הרכב החונה, וזה ע"פ המשנה בב"ק בפרק המניח (ג, א), שם נאמר: "המניח את הכד ברה"ר ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור". דין זה גם נפסק בשו"ע (ח"מ תיב, א) "המניח את הכד ברה"ר, ובא אחר ונתקל בו ושברו פטור, שאין דרך בני אדם להתבונן בדרכים". לפ"ז גם ברכב שלא ניתן היה להבחין בו, יהיה פטור הפוגע מנזקי הרכב החונה.

ב. בעניין הנזקים שגרם הרכב החונה לרכב הפוגע - בעל הרכב החונה יהיה **פטור**. ומדוע?

על הפסוק "ונפל שמה שור או חמור" דרשו חז"ל במסכת ב"ק (ג, נד) "שור ולא אדם חמור ולא כלים". כלומר, מהתורה אין חייבים בבור על נזקי כלים ומיתת אדם. ודין זה נפסק בשו"ע (ח"מ תי, כא) "נפלו כלים בבור והוזקו או נשתברו פטור, שנא' ונפל שמה שור או חמור שור ולא אדם חמור ולא כלים. ולא נתמעט אדם אלא ממיתה, אבל אם הוזק בו חייב. אבל על הכלים פטור בין אם נשברו לגמרי בין אם הוזקו". כלומר, אם אדם זרק קליפת בננה באמצע הרחוב ואדם אחר החליק בה וגם התלכלכה לו החליפה - המזיק פטור על נזק החליפה, כי על נזקי כלים פטור בבור. ולפי זה לא יוכל הרכב הפוגע לתבוע הרכב החונה את הנזק לרכבו, דהוי נזק לכלים. יש לסייג ולומר שאם היה ביטוח לרכב החונה, והחברה משלמת את הנזק, וודאי שיוכל בעל הרכב הפוגע לתבוע את חברת הביטוח, אף שמדין תורה הרכב החונה פטור, משום שחברת הביטוח מתאימה עצמה בחוזה לחוקי התעבורה, ולפי חוקים אלו צריך לשלם לרכב הפוגע, וקיי"ל "כל תנאי שמממון חייב", כמבואר בגמרא בב"מ (סד ע"א) "מתנה שומר חנם להיות כשואל", למרות שמדין תורה פטור מגניבה ואבדה.¹

¹ יש לברר, במקרה שהחברה תובעת את הרכב החונה להשתתפות עצמית - האם יצטרך בעל ברכב הפוגע להחזיר לבעל הרכב החונה את הכסף ששילם לחברה, שהרי אסור לגבות ממנו תשלום מדין תורה? ונראה שלא, כיוון שהתביעה היא כלפי החברה, רק

יש לברר, במקרה שהחברה תובעת את הרכב החונה להשתתפות עצמית - האם יצטרך בעל ברכב הפוגע להחזיר לבעל הרכב החונה את הכסף ששילם לחברה, שהרי אסור לגבות ממנו תשלום מדין תורה? ונראה שלא, כיוון שהתביעה היא כלפי החברה, רק

מהפסוק "וביער בשדה אחר", שבנוקי שן חייב דווקא ברה"י ולא ברה"ר. ואעפ"כ פסק הרמ"א, שאם אדם לקח את בהמת חברו, והעמידה על סל פירות של אדם אחר ברה"ר - חייב לשלם נזקה. והרי זה ברה"ר? אלא, שהרמ"א החשיב זאת כ'אדם המזיק' ולא כנוקי בהמה.

ושאל הרב אבן העזר בהגהותיו על המג"א בהלכות שבת (שכת, ג), הרי מפורש בשו"ע (או"ח שכד, יג) "מעמיד אדם בהמתו על גבי עשבים מחוברים, ולא חיישין שמא יתלוש מהם", וא"כ מדוע לגבי מעמיד אדם בהמה על גבי קמת חברו, השו"ע והרמ"א החשיבו את מה שהבהמה אוכלת כמזיק בידיים, ואילו לגבי שבת השו"ע כתב שזה לא נחשב שהוא בעצמו הזיק את הפירות בידי - הרי בשני המקרים הביא הבהמה בידי בכוונה? אלא, כפי שביארנו לעיל, יש הבדל בין איסורי שבת - שהחייב הוא על המעשה, וכשהבהמה אוכלת לא עשה מעשה, לבין אדם המזיק - שהחייב הוא על שלא שמר על גופו שלא יזיק לאחרים, ואין נפק"מ אם עשה או לא עשה מעשה. ומכיוון שבמעמיד בהמה יש בידו להזיק הבהמה שלא תאכל, והוא הביא אותה למצב כזה שיש נזק לפירות, וכן בידו השליטה - הוא נחשב כמזיק בידיים.

ממילא ניתן ללמוד מכאן לעניין הרכב: כמו שהשו"ע החשיב מעמיד בהמה על גבי קמה כאדם המזיק - למרות שלא עשה הנזק בעצמו, אלא רק היתה לו השליטה על הנזק - הוא הדין ברכב, שהיות ויש לו שליטה על הרכב, ע"י שעוצר עצירה פתאומית ובכך לא שומר על גופו - נחשב כאדם המזיק.

ומתי הרכב נחשב כ'בור'? כמו במקרה הראשון - כשהנהג החנה את רכבו, וכך אין לו שליטה על הרכב. אבל כשהוא בתוך הרכב הוא נחשב אדם המזיק לכל דבר ועניין, וחייב על נזקי כלים.

הלכה למעשה

במקרה הראשון, בעל הרכב שפגע ברכב שחנה במקום אסור, לא יוכל לתבוע את נזקי מכוניתו שגרם לו בעל הרכב החונה, שכן בבור פטור מנזקי כלים.

במקרה השני, בעל הרכב הפוגע (שנסע מאחור) יוכל לתבוע את נזקי מכוניתו מבעל הרכב הקדמי שעצר עצירה פתאומית, משום שהמזיק אינו נחשב כבור, אלא כאדם המזיק שחייב גם על נזקי כלים.

עליו כח שגרם לו לעשות נזק לאחרים. בהלכות שבת - אם אדם לא ידע שאסור לבשל בשבת הוא פטור ממיתה, וכן אדם שרצח בשגגה פטור ממיתה, אבל אדם שהזיק בשוגג חייב בתשלומי הנזק כמו מזיד, שכן אדם מועד לעולם, וכפי שאמרנו הסיבה לכך היא, שכאשר החייב הוא על המעשה יש לבחון אם הדבר היה במזיד או בשוגג, אך באדם המזיק החייב הוא על הפשיעה שהייתה לפני הנזק, שלא שמר על עצמו שלא יזיק, ולכן לעניין חייב הנזק לא אכפת לך שהנזק אירע בשוגג.

דוגמה נוספת לכך מובאת בתוס' בב"ק (כז ע"ב). התוס' הביאו מדברי הירושלמי, שאם אדם הלך לישון, וליד מקום השינה היה כלים ושיברם - חייב. והרי היה שוגג! אלא, אנו מחייבים אותו על רגע השינה, כלומר על כך שבשעת השינה נתן לגופו דרוור ולא שמר על גופו שלא יזיק, וכן אדם שהשתכר והזיק חייב, כי החייב בא על כך שלא שמר על גופו.²

נחזור לענייננו. לכאורה יצא לנו מכל הנ"ל, שאדם שעצר את רכבו בפתאומיות בכביש וגרם נזק למכונית שמאחור - יהיה חייב מדין אדם המזיק, בדומה למקרה של הקורה והחבית. אך יש להבחין בחילוק בין המקרים: במקרה של הקורה האדם בעצמו מחזיק את הקורה, וכן רוח שהפילה אדם - האדם בעצמו נפל והזיק, ואילו במקרה של המכונית האדם אינו מחזיק במכונית, אלא היא רק בשליטתו. אם כן עלינו להוכיח שניתן לדמות בין המקרים לקרוא לאדם ששולט על מכוניתו, ולא מחזיקה בידי, כאדם המזיק.

האם שליטה ברכב מוגדרת כ'אדם המזיק'

כתב השו"ע (חו"מ שצד, ג) ע"פ הגמ' בב"ק (קו ע"א): "המעמיד בהמת חברו על גבי קמת חברו, המעמיד חייב לשלם מה שהזיקה".³ והגיה הרמ"א: "ואפי' הפירות ברשות הרבים, זהו כמזיק בידיים". בעיקרון, בהמה שאכלה ברה"ר פטור על נזקי הבהמה,⁴ שלמדו זאת בגמרא

² במאמר מוסגר: בכונת מה שאנו אומרים בסליחות "מוחל עוונות עמו, מעביר ראשון" - המשנה באבות (ד, ב) אומרת שמצווה גוררת מצווה ועבירה גוררת עבירה, וביאר רבי חיים מוולוז'ין, שכאשר אדם עושה עבירה, אופפת אותו רוח עבירה שגורמת לו לעשות עבירות נוספות. והסביר ה'שם משמאל' שהוא כמעט אנוס על העבירה הבאה. ואם כן, כשבאים להתחשב עם האדם על עוונותיו, מתחשבים איתו על העבירה הראשונה - כי היא גרמה לשאר החטאים. ולכן, כשמבקשים מחילה - בקשתנו היא להעביר "ראשון ראשון" בכל סידרה של עבירות, ודי בכך כדי למחול על שאר העבירות.

³ אין צורך לבעלות ממונית על הבהמה כדי להתחייב בנזק.

⁴ ומשלם רק מה שנהנית.

קדושת המחנה

רז דהן (ג')

בפרשתנו, מצווה התורה את בני ישראל לשלח את הטמאים מן המחנה:

וידבר ה' אל משה לאמר: צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש: מזכר עד נקבה תשלחו אל מחוץ למחנה תשלחו ואל יטמאו את מחניהם אשר אני שוכן בתוכם. (במדבר ה, א-ג)

השאלה המוסרית העולה מהפסוקים היא, מה אשמים אותם טמאים שנגזר עליהם לחיות בבדידות ולהתבייש בעצמם מול כל המחנה? על כך עונה לנו המדרש:

צרוע - זו עבודת כוכבים. מה מצורע מטמא בביאה אף עבודת כוכבים מטמא בביאה. **זב** - זו גילוי ערוות, שאלו ואלו מטמאין ע"י שכבת זרע. **טמא לנפש** - אלו שופכי דמים, שהן מטמאין עצמן ומטמאין הארץ בשפיכות דמים. (במדבר רבה ז, י)

ויש לשאול, מה ראה המדרש להאשים את אותם טמאים דווקא בשלוש העבירות החמורות?

ושאלה נוספת היא, מה ראו חז"ל לשייך אל המצורע את עוון העבודה זרה? הרי פשט חטאו של המצורע הוא לשון הרע כידוע (עי' תנחומא מצורע

ב!)

נפתח בדברי הכלי יקר:

עבודה זרה... כי על זה בא הצרעת, כמו שנאמר בעגל (שמות לב, כה) "וירא משה את העם כי פרוע הוא", ואמרו חז"ל (במדבר רבה ז, ד) שנצטרעו כמו שנאמר במצורע "ראשו יהיה פרוע" (ויקרא יג, מה)... וטעם שילוח המצורע חוץ לשלוש מחנות לרחק שמץ עבודה זרה משלושתן... "וכל זב", כי זיבה שלו הוא אות על שהוא פרוע בעריות ועל כן הוא בא לידי זיבה... "וכל טמא לנפש", כי זה מורה גם כן על רוח עוים אשר בקרבו ושאינו מקפיד להטמא בנפש אדם על ידי שפיכות דמים הנוגע בצלם א-להים...

נראה לענ"ד שהמדרש לקח את דבריו מהפסוקים המדברים על קדושת המחנה הצבאי:

כי תצא מחנה על אויבך ונשמרת מכל דבר רע... כי ה' אלוך מתהלך בקרב מחניך להצילך ולתת אויבך לפניך והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערוות דבר ושב מאחריך. (דברים כג, יט-י)

גילוי ערוות כמובן נלמד מ"ולא יראה בך ערוות דבר", ואת עוונות ע"ז ושפיכות דמים לומד הספרי (דברים, רנד): "ונשמרת מכל דבר רע, שומע אני בטהרות ובטמאות ובמעשרות הכתוב מדבר תלמוד לומר ערוה אין

לי אלא ערוה מנין לרבות עבודה זרה ושפיכת דמים וקללת השם תלמוד לומר ונשמרת מכל דבר רע.

השמירה על שלוש עבירות חמורות אלו, משמרת את קדושת המחנה ואת השראת השכינה במחנה, בין אם המחנה זה המשכן או בית המקדש, ובין אם זה מחנה צבאי לכל דבר.

את הסיבה לכך מבאר הרמב"ן על אתר: "שלא יגברו עלינו האויבים אם נעשה כמעשים הגורמים להם שיגלו מפנינו, וזהו ולת אויביך לפניך".

כשעם ישראל יוצא למלחמה, אין זו מלחמה על אינטרסים אישיים, פרטיים, אלא זו מלחמה על ערכים אלוקיים, ואת אותם ערכים הוא מייצג בקיום אורח חיים המשמש אור לגויים.

אך הספרי ממשיך, ולומד מצוה נוספת מהפסוקים: "כשהוא אומר דבר - אף על לשון הרע".

נראה לומר, שהסיבה שהספרי הזכיר את איסור לשון הרע כתנאי להשראת שכינה במחנה צבא ישראל, בנוסף על התנאים שהציג מדרש רבה, היא משום שיתכן לקיים מחנה צבאי בעם ישראל גם כשאין השראת שכינה במקדש, וממילא גם אין יצר עבודה זרה, כמו בימינו אנו. והיות המספר לשון הרע חשוב ככופר בעיקר (ילקוט תהלים, רמז תרנו), נמצאנו למדים, שחשיבות השמירה על דיבור נקי דווקא בזמננו, בצבא שלנו, היא בעלת משקל רב וחשוב.

אם ננסה להגדיר את ארבע המצוות הללו, ונחלק אותם לארבע קטגוריות שונות נגלה שעבודה זרה היא מצוה שבין אדם למקום בגלוי,

גילוי עריות היא מצוה שבין אדם למקום בסתר,¹ שפיכות דמים היא מצוה שבין אדם לחבירו בגלוי (לרוב הדבר מתגלה) ולשון הרע היא מצוה שבין אדם לחבירו בסתר. התורה רוצה ללמד אותנו שהשמירה על קדושת המחנה מוכרחת להיות בין בנסתר ובין בגלוי.

שלושת הפרשיות הסמוכות לפרשיית שילוח טמאים מהמחנה, גזל סוטה ונזיר, מטרתם ליצור קדושה והתנהגות ראויה בחברת העם, במחנה ישראל. אם נשים לב, גזל זו מצוה שבין אדם לחבירו בגלוי, אשה שנסתרה עם אדם אחר עוברת גם על מצוה שבין אדם למקום בסתר וגם פוגעת בבעלה ועוברת על מצוה שבין אדם לחבירו בסתר, ואילו נזיר זו מצוה שבין אדם למקום בגלוי.

פעולת שילוח הטמאים הייתה ביום הקמת המשכן, כי אי אפשר להקים מחנה קדוש ולהשרות שכינה כשיש פגם בארבעת יסודות אלו. רק לאחר מכן יש לחזק את קדושת המחנה ע"י נתינת מצוות נוספות המבטאות את אותם יסודות. יכול להיות, שכאשר התורה חוזרת על אותם ארבעה סוגי מצוות בתיאור המחנה הצבאי, היא בעצם מורה לאדם המתגייס שלא ישכח מה החזיק את המחנה ממנו הוא הגיע, ומה מחזיק את המחנה אליו הוא בא.

ולכן, לא בכדי התורה משתמשת בלשון "צו את בני ישראל", כפי שמבאר הרש"ר הירש בפרשתנו: "גם לשון 'דבר אל בני ישראל' הוא יפה לפתיחת פרשה של מצוה; שהרי דבר ה' מבטא את רצונו, ויש בכך כדי לחייב את האדם. ומכאן, שמצוה הפותחת בלשון 'צו את בני ישראל' - יש לשקוד על שמירתה **בהירות מיוחדת**".

¹ בכלל זה להרהר ביום ולבוא לידי טומאה בלילה, כפי שדרשה הגמ' בכתובות מו ע"א מהפסוק "ונשמרת מכל דבר רע".

לפני ה' ולפני המזבח עב"ץ

אותו היום שנטל עשר עטרות,
בו שרתה השכינה ותהי למאורות,
גדולי ישראל הקריבו בו תשורות,
דורונות, בהמות ועוד כלי שירות.

השאלה הנשאלת בא תבוא ברינה,
והיא מדוע פעמיים הקריבו ברננה,
זה יתנו - עגלות, וקרבתן שבו לא שינה,¹
חובה עלינו לבארם בעזרת החונן בינה.

טיפה מנהר דעה לנו נתנה ברמיזת מילה,

¹ המתבונן בפרשת חנוכת המשכן יראה שהנשיאים הקריבו ב' קרבנות: תחילה הקריבו שש עגלות צב ושנים עשר בקר, ולאחר מכן כל אחד הקריב את קרבנו בנפרד.

² שבת פז ע"ב

יעיין המעיין בתורתנו אשר שינתה במללה,
כי ככתוב, 'קרבתם לפני ה' היה בתחילה,
לעומת השני אשר 'לפני המזבח' דינו עלה.

מעתה יקל עלינו לבאר ההבדל בינותם,
נתנה ראש ונשובה לספר ואלה שמותם,
סופו בפקודי, באחד בניסן שם דברותם,
עליו נאמר ש' דברים ארעו ביום חנוכתם.²

פרשתנו אף היא תחילה הברכה כתבה,
צרפה את הקרבן הראשון אשר בא,
קרבתן זה לפני ה' הוא ולשבט לוי הובא,³

הסירה הצאת

רצה לומר, שהוא מתנה לברכה בזה ובבא.

שוב הקריבו קרבן נוסף לפני המזבח,
שבו יחנכוהו ותתחיל עבודת המִטְבֵּחַ,⁴
תשובה בזאת מצאנו לקושי המנבח,
תנו תודה לה' אשר לו נאה לשבח.

³ הפרשייה האחרונה לפני חנוכת המזבח היא ברכת הכהנים, שאף היא התחילה באותו יום (ע"פ הגמ' בשבת ה"ל), על כן הנשיאים רצו להקריב קרבן לפני ה' כאות תודה על הברכה אשר העביר להם דרך הכהנים, לכן הביאו עגלות צב ושני עשר בקר ללויים שומרי משמרת הקודש אשר הם משבט הכהונה (ע"מ שישתמשו בקרבן זה לעבודת המשכן, לכן נתנו ללויים ולא לכהנים).
⁴ הקרבן השני הוא לחנוכת המזבח ועבודתו שהחלה אף היא באותו היום כאמור.

שאלות על הפרשה ר' דניאל בוחטוב

- א. ו, כה: "יאר ה' פניו אליך ויחנך". רש"י: "שיראה לך פנים שוחקות פנים צהובות". וקשה, הרי בסנהדרין קה ע"א פרש"י: "צהובין - כעוסין, כאדם שכוּעס פניו צהובין", וא"כ פנים צהובות הם פנים של כעס או של שחוק? (ר' יהודה קוק)
- ב. מדוע צריך לחזור על אותם פסוקים של קרבנות הנשיאים י"ב פעמים?
- ג. שאלה בנוסח: "הללו את ה' כל גוים שבחוהו כל האומים כי גבר עלינו חסדו" (תהלים קיז), והקושי בולט - וכי בגלל שגבר עלינו חסדו הגוים צריכים לשבח את ה'? לכאורה היה יותר שייך שאנחנו נשבח?